

Katsauksia

Pohjoismaiden kielilautakuntien neuvottelukokous 1957

V. 1954 kirjoitin Virittäjään (s. 381—) pienen esittelyn Kielenhuollosta Skandinavian maissa. Silloin olin juuri palannut ensimmäisestä Pohjoismaiden kielilautakuntien kokouksesta Oslosta, jossa isäntänä toimi Norsk språknemnd ja jonne olivat edustajansa lähettäneet Tanska, Ruotsi ja Suomi. Sen jälkeen on samanlainen neuvottelukokous pidetty joka vuosi: v. 1955 Tukholmassa, 1956 Tanskassa, missä samalla avattiin edellisenä vuonna perustetun virallisen kielilautakunnan Dansk sprognævnen toimisto, ja nyt syksyllä 1957, lokakuun 4. ja 5. päivänä, Helsingissä, isäntinä Svenska språkvårdsnämnden i Finland ja Suomen Akatemian kielilautakunta. Ulkomaisia osanottajia oli Ruotsista 9, Norjasta 4 ja Tanskasta 2. Aloitteen näiden kokousten pitämiseen on tehnyt Pohjoismaiden kulttuuritoimikunta, ja sen Suomen osasto on kustantanut Suomen edustuksen niissä. Helsingin kokousta varten oli myös opetusministeriö myöntänyt määrärahan.

Kokouksen avasi Suomen Akatemian kielilautakunnan puheenjohtaja prof. *Martti Rapola*, joka avauspuheessaan käsitteli kielenvaalintatyömme asemaa ja tehtäviä sekä sen historiallista ja teoreettista taustaa. (Puhe julkaistu Suomalaisen Suomen n:o:ssa 9.) Professori Rapolan ehdotuksesta valittiin kokouksen puheenjohtajaksi suomenruotsalaisen kielilautakunnan puheenjohtaja prof. *Olav Ahlbäck*. Sitten seurasi jo vakiintuneen

tavan mukaan lyhyt raportti kunkin kielilautakunnan toiminnasta. — Mutta paras on jo luopua tarkasti aikajärjestyttä noudattavasta selostuksesta.

Pohjoismaiden kielenhuollon tavoitteisiin kuuluu tärkeänä osana pyrkimys mahdollisuutta myöten jarruttaa sisaruskielten jatkuvaa erilleen kehittymistä ja ohjata niitä samaan suuntaan. Tässä tarkoituksessa mm. Tukholmassa 1955 ja viime vuonna Kööpenhaminassa käsiteltiin postiterminologiaa käymällä läpi varten laadittu ruotsalais-tanskalais-norjalais-norjalainen — Norjassahan on kaksi kieltä — postisanasto. Missä haettiin mahdollisuus termien yhdenmukaistamiseen, siihen tartuttiin, ja sitten kielilautakunnat vetosivat maidensa postihallituksiin ehdottaen sen mukaista termin muuttamista. Niinpä esim. pikkupaketin nimi on ruotsissa *småpaket*, tanskassa *brevpakke* ja Norjan molemmissa kielimuodoissa *småpakke*. Lautakunnat ehdottivat, että tanskan muista eroava termi vaihdettaisiin termiksi *småpakke*, jolloin saavutettaisiin mahdollisimman pitkälle menevä pohjoismainen yhtenäisyys — suomen termikin on *småpakke* ~ *småpaket* -sanojen tarkka vastine. Helsingin kokousta varten oli valittu käsiteltäväksi lentoterminologia. Oli valmistettu samanlainen, parisataa termiä käsittävä luettelo keskeistä lentosanastoa. Lautakuntien sihteerit olivat jo päivää ennen yleisen kokouksen avaamista käyneet läpi sanaluettelon, ja heidän

ehdotuksensa esitettiin sitten kokoukselle. Asiasta keskusteltiin, ja kysymykset jäivät kunkin kielilautakunnan edelleen harkittavaksi, koska mahdolliset muutosehdotukset edellyttävät neuvottelua lentoyhtiöiden ja ilmailuviranomaisten kanssa. On helppo havaita, miten suuri merkitys tämääntapaisella yhteistyöllä saattaa olla.

Toinen tie, jolla pyritään estämään kielten erilleen kehittymistä, on uudissanonjen valvonta. Kielilautakunnat poimivat uudissanonja ja lähettävät määrääjain luettelot toisilleen, ja joka neuvottelukokouksessa on niistä keskusteltu. Helsingin kokouksessa alusti kysymyksen Norjan kielilautakunnan puheenjohtaja prof. *Trygve Knudsen*. Asia on Pohjolan kielten yhtenäisyyden kannalta hyvin tärkeä, mutta myös käytännössä ylen vaikeasti hoidettava: ei ole helppoa vaikuttaa siihen, että uudissanat eri kielissä tulevat vastaamaan toisiaan.

Lisäksi oli käsiteltävänä pari oikeinkirjoitusasiaa. Ruotsin kielilautakunta on julkaisemassa uutta painosta oikeinkirjoitusohjeitaan, ja sen sihteeri prof. *Gösta Bergman* selvitteli niitä näkökohtia, joiden mukaan eräiden sanatyypien yhteen tai erilleen kirjoittamista oli siinä säännötetty. Toiseksi esitti Helsingin yliopiston ruotsin kielen lehtori tri *Olav Panelius* maisteri *Hjalmar Dahlin* laatiman ehdotuksen venäläisten nimien translitteroinnista ruotsin kielessä. Molemmista asioista käytiin vilkas keskustelu, jossa eri kielten edustajat esittivät omia näkökohtiaan.

Oli myös ohjelmaa, jonka tarkoituksena oli tutustuttaa vieraita oloihimme. Oli järjestetty tutustumiskäynti yliopiston kirjastoon, foneettiseen laitokseen, ruotsin kielen laitokseen ja Castrenianumiin. Sitä paitsi oli kaksi esitelmää. Prof. *Olav Ahl-*

bäckin esitelmä käsitteli nykyistä suomenruotsia. Haluan mainita siitä yhden irrallisen ajatuksen. Suomenruotsin olemassaolosta on suomalaisille etua mm. sikäli, hän lausui, että kun kerran jonkinlainen ruotsin kielen taito on suomalaisille monestakin syystä tarpeellinen, heidän on helpompaa opetella suomenruotsia, joka fonetiikaltaan on suomea varsin lähellä, kuin musikaaliselta aksentiltaan ym. ääntöominaisuuksiltaan meille paljon vieraampaa Ruotsin ruotsia. Toisaalta taas suomenruotsalaisen kielihuollon pyrkimys estää suomenruotsin sanastollinen ja fraseologinen erilleen kehittyminen on eduksi myös suomalaisille, koska heidän oppimansa suomenruotsi siten on mahdollisimman lähellä Ruotsin ruotsia. Tätä näkökohtaa emme me suomalaiset sen itsestäänselvydestä huolimatta useinkaan ajattele. — Akateemikko *Paavo Ravila* käsitteli esitelmässään suomea länsimaisen sivistyksen tulkkina. Hän selvitti, miten suomi, joka alkuperältään on indoeurooppalaisille kielille aivan vieras, kuitenkin on vuosisatoja ja -tuhansia länsimaisen kulttuurin piirissä eläen muotoutunut ilmaisemaan länsimaisia ajatusta. Esim. vaikka suomen imperfekti ja mordvan preteriti geneettisesti vastaavat toisiaan, niin suomen tempusjärjestelmä — preesens, imperfekti, perfekti, pluskvamperfekti — kaikessa olennaisessa vastaa esim. ruotsin tempusjärjestelmää ja eroaa jyrkästi mordvan preesens — preteriti -järjestelmästä. Samoin suomen sanat, vaikka ovatkin etymologisesti enimmäkseen omakantaisia, kuitenkin yleensä sisällöltään vastaavat länsimaisia käsitteitä, mikä itse asiassa merkitsee hyvin suurta samankaltaisuutta kielten olemuksessa. Mutta, esitelmöitsijä tähdensi, jokainen tietää, että vaikka esim. ranska, eng-

lanti ja saksa täten ovat vaikuttaneet toisiinsa ja muodostuneet länsimaisen sivistyksen tulkeiksi, ne silti kukin ovat myös oman kansansa kulttuurin ja erikoisuuteen täysipainoisia kuvastajia; siten ei suomikaan länsimaistuessaan ole menettänyt omaa erikoisleimaansa, kykyään olla suomalaisen hengen tulkkinä.

Mitä varten sitten suomi, joka ei ole muiden Skandinavian kielten sukulainen, on eräiltä osin mukana Pohjoismaiden kielenvaalijain yhteistyössä? Asemammehan on paljolta toinen — moni seikka, jolla on merkitystä pohjoismaisten sisaruskielten kehitykselle, on meille vieras. Prof. Rapola lausui siitä avajaispuheessaan seuraavat sanat: »Kielihistorioitsija kuten historioitsija yleensä kehittyi helpommin konservatiiviseksi kuin ylen jyrkästi radikaaliksi. Ei siis liene pelkoa, että kielentutkijain harjoittama kielenvaa-

linta kehittyisi kumoukselliseksi, pikemmin sitä joudutaan moittimaan joustamattomuudesta. Onhan kielen usein pakko mukautua sellaiseenkin, mikä kielen historian tuntijasta voi tuntua vastenmieliseltä. Kielenkäytön ohjauksesta vastuussa olevilta vaaditaan riittävää avarakatseisuutta. Tältä kannalta on suuri merkitys sillä, että eri kielten huoltajat, vieläpä sellaisen kulttuurikielenä eristetyssä asemassa olevan kielen kuin suomen kielen kaitsijat, luovat yhteyksiä oman kielensä ulkopuolelle, me suomalaiset nimenomaan läntisiin naapurikieliin, joista varsinkin ruotsilla on läpi vuosisatojen ollut erittäin syväle ulottuva vaikutus suomen kielen kehitykseen. Meidän on kaikkien hyvä tietää, mitkä kysymykset ovat ajankohtaisia muualla, mihin on uskaltauduttu, mitä hyviä ja huonoja kokemuksia on saavutettu.»

MATTI SADENIEMI